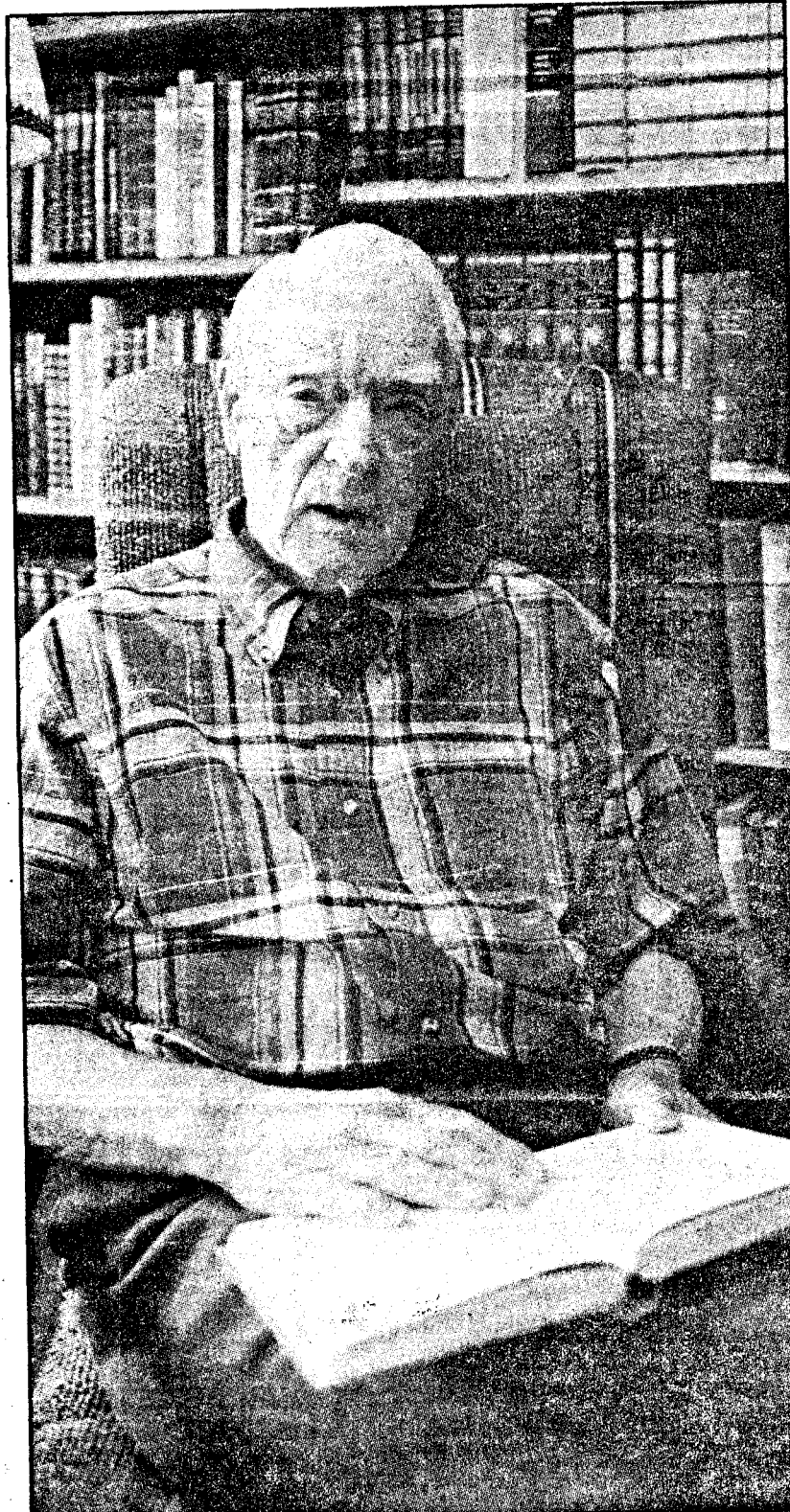

«SKOLLE-SJEF»: Ministerpresident Vidkun Quisling ga ordre til oppstart av statsgymnas der dyktige ungdommer skulle få utdanning.

Quisling ELLER

Nasjonal Samling hadde store planer om å bygge opp en serie eliteskoler for å utdanne ledere i Det nye Norge.

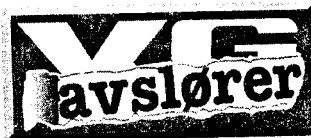
Ministerpresident Vidkun Quisling selv utstedte i mars 1942 en forordning om statsgymnas for særlig begavet ungdom i alle landsdeler.

Ledelsen var NS-medlemmer. Og selv om det ikke var et krav at elevene skulle komme fra NS-miljøet, er det ingen tvil om at Quisling & Co. særlig ville ha elever fra partimiljøet.

Med gratis utdanning og opphold skulle eliteskolen skaffe ledere til «det nyordnede Norge» Nasjonal Samling ønsket å bygge opp. Rekrutteringen skjedde først og fremst gjennom partilavene Land og Folk og gjennom NS-kanaler.

Men de rakk bare å etablere to skoler for det hele smuldret bort fredsåret 1945 – på Viken Folkehøgskole på Gjøvik og på Sund Folkehøgskole i Nord-Trøndelag. Skolen på Gjøvik startet høsten 1942, mens Sund først kom i gang høsten 1944 og rakk bare et snaut skoleår.

Skolen på Gjøvik tok opp 61 elever på de tre årene, på innerad gikk det 45 det ene året den virket.

Det er prosjektet «Norge under okkupasjonen» som har avdekket dette. For selv om skolene var ordinære gymnas, finnes det ikke spor av dem i Riksarkivet eller Kirke- og undervisningsdepartementet.

– Vi kjente til planene om skolene, sier prosjektleder Jan Eidi i «Norge under okkupasjonen» til VG.

– Men først da vi kom i kontakt med Johs Myhren på Lillehammer, pensjonert rektor fra Gud-

Arne Skogseth

brandsdal landsgymnas på Vinstra og lektor ved statsgymnasiet på Gjøvik under krigen, fikk vi bekreftet at skolen virkelig kom i gang. Fra ham fikk vi også tilgang til elevlistene, og gjennom en spørreundersøkelse har vi kartlagt bakgrunnen for elevene og hva som skjedde med dem i ettertid.

– Vi skulle utdanne ledere for NS-Norge

Av ARNE SKOGSETH og ESPEN FORSBERG (foto)
– Vi skulle skape en eliteskole. Nasjonal Samling ønsket at vi skulle utdanne evnerik ungdom til lederstillinger i det fremtidige Norge. Helst sønner av NS-medlemmer.

Johs Myhren (81) var lektor ved det ene av de to statsgymnasene Quislings NS-regjering rakk å opprette under krigen – på Viken folkehøgskole på Gjøvik.

Han ser med glede tilbake på det han fikk være med på da han som 26 år gammel fersk filolog ble ansatt ved skolen i 1942. At han var medlem av NS, var et krav.

– Jeg vedstår meg min fortid, sier Myhren til VG hjemme i stuen på Lillehammer, der han har slått seg ned som pensjonist. Han var kretsfører i Nasjonal Samling i Vest-Oppland, og ble stabssjef hos ungdomsfører Aksel Stang i 1945.

– Har sonet

– Men jeg har sonet min straff, og hatt 30 år i skoleverket etter krigen før jeg gikk av med pensjon – som lektor ved

Måselv statsrealskole, som lektor, inspektør og rektor ved Gudbrandsdal landsgymnas på Vinstra.

– Jeg opplyste alltid om mitt forhold under krigen når jeg søkte stilling, og har aldri ført noen bak lyset, presiserer han.

Statsgymnasiet på Gjøvik fulgte fagplanen for landsgymnasene. Elevene skulle ta artium etter fire år. Men de måtte gå opp som privatister ved ordinære gymnas, statsgymnasene ville ikke få eksamensrett før de hadde uteksaminert sine første kull.

– Det var meningen å etablere statsgymnas i alle landsdeler, da skulle skolen på Viken dekke Østlandet. Men som eneste statsgymnas fikk vi søkere fra hele landet. De ble tatt opp etter en streng opptaksprøve, vi kunne plukke ut de beste søkerne.

– Det var ikke noe krav om at elevene skulle ha tilhørighet til NS. Noen var medlemmer av ungdomsfylkingen NSUF, andre var sympatisører, men det var også elever som ikke hadde noe med partiet å gjøre.

– Men elevmaterialet var så godt at jeg i 1944 foreslo at NS skulle flytte utdanningen av førerassistenter fra Romerike folkehøgskole til Viken, sier Myhren.

NS-LEKTOR: – Vi skulle utdanne ledere for «det nyordnede Norge», sier pensjonert rektor Johs Myhren på Lillehammer. Han var lektor ved det første statsgymnasiet på Gjøvik som NS startet i 1942.

startet SKOLE

«NORGE UNDER OKKUPASJONEN»

«Norge under Okkupasjonen» er en frittstående prosjektgruppe, ledet av Jan Eidi. Målet er å kartlegge og registrere ulike aktiviteter under krigen — både på norsk og tysk side, både i NS og i Hjemmefronten.

I dag har Eidi seks heltidsansatte medarbeidere — fem i Sandefjord og én på Gjøvik.

De har flere prosjekter på gang, bl.a. et om forholdene i landssvikoppjørets fengsler, og hvordan det frie Norge behandlet dem som skulle stilles for retten for landssvik.

Cand. philol. Ove Johnsen på Gjøvik har gjennomført undersøkelsen. Han sporet opp 43 gjentlevende elever fra Gjøvik, og 25 av dem har svart på hans spørsmål.

— Undersøkelsen bekrefter tanken bak skolen — det skulle være en eliteskole, sier Johnsen.

— Det fremgår også av hva som skjedde med elevene i ettertid — hele 40 av de 61 elevene på Gjøvik tok akademisk utdannelse etter krigen, en usedvanlig høy andel. Mange fikk fremtredende posisjoner i samfunnet etter krigen.

Den tanken — å utdanne ledere for NS-ungdommen på Viken — rakk imidlertid ikke NS-ledelsen å sette ut i livet før frigjøringen kom og skolen ble stengt.

— At vi skulle skape en eliteskole, var det ingen tvil om, sier Myhren.

For de få

— Det var helt i tråd med NS' skolepolitiske program at «særlig evnerik ungdom skulle hjelpes fram». Som skolesituasjonen var den gang, var det bare et fåtall unge — evnerike eller ikke — som fikk artium.

— For søkerne var ikke politikken viktig, men at vi kunne tilby gratis opphold, skolemateriell og 2-3 hjemreiser i året. De fleste kom fra bygdene. Bønder og arbeidere på landsbygda hadde dårlig økonomi den gangen, få hadde råd til å la sine barn ta artium på vanlig skole.

Miljøet på Viken var veldig godt. Elevene bodde på internat og kom veldig tett innpå hverandre, det skapte et svært godt samhold blant elevene.

— Og de har gjort det utmerket i livet, de aller fleste av dem. De ble professorer og direktører, leger og advokater, lektorer og tannleger — fikk fremtredende posisjoner i samfunnet! Og da 28 av dem møttes til det første elevtreffet i 1993, mintes de med glede oppholdet på Viken. Jeg var der — det ble holdt på Leangkollen i Asker, som NS brukte under krigen, og var svært vellykket, sier Myhren.